

FIKİRLERİN İFADESİ İÇİN ÖZGÜR BİR ALAN VAADİ GERÇEKLEŞTİ Mİ?

Bahar MURATOĞLU PEHLİVAN*

Özet

Bu çalışma, sosyal medyanın suskunluk sarmalını kırmada başarılı olup olmadığını anlamaya yönelik ipuçları bulma amacıyla tasarlanmıştır. Bu amaçla önce Suskunluk Sarmalı Kuramı incelenmiş, yeni iletişim teknolojilerinin fikirlerin ifadesi açısından nasıl imkanlar sunduğuna yönelik literatür aktarılmış ve sosyal medyanın suskunluk sarmalı ile ilişkisi üzerine farklı kültürlerde yapılmış çalışmalardan bahsedilmiştir. Daha sonra ise, Türkiye'deki sosyal medya kullanıcılarının tutumlarını araştırmak amacıyla kullanıcıların fikirlerini çevrimiçi ortamda ifade ederken ne gibi davranışlar gösterdiklerini, gündelik hayatlarındaki kısıtlamalardan etkilenip etkilenmediklerini ve negatif tepkilerden çekinip çekinmediklerini ölçen anketin sonuçları aktarılmıştır. Araştırmanın bulguları, daha önceki literatürle uyumlu olarak, sosyal medyanın özgürlük vadisini yerine getirmede başarılı olamadığına ve suskunluk sarmalının çevrimiçi ortamda da işlediğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: sosyal medya, suskunluk sarmalı, Elisabeth Noelle-Neumann.

* Dr. Öğretim Üyesi, Antalya Akev Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi

SOCIAL MEDIA AND THE SPIRAL OF SILENCE: DID THE PROMISE OF A FREE SPACE FOR OPINION EXPRESSION COME TRUE?

Bahar MURATOĞLU PEHLİVAN*

Abstract

This study was designed to gain an insight on whether social media is successful on breaking the spiral of silence or not. For that purpose, first the Spiral of Silence Theory and the literature on what possibilities new communication technologies offer regarding opinion expression were discussed. Afterwards, studies conducted on different cultures on the relationship between social media and the spiral of silence were mentioned. Thereafter, to understand the social media users' attitudes in Turkey; results of the survey that was designed to measure the behaviors of the users while they are on social media, whether they are affected by real life limitations, and whether they hold back due to negative reactions they might get, were discussed. Results of this study corresponds to previous literature as they indicate that social media is not successful to keep the promise of freedom and the spiral of silence works on social media as well.

Keywords: social media, the spiral of silence, Elisabeth Noelle-Neumann.

* Lecturer/PhD, Antalya Akev University, Faculty of Art and Design

Giriş

Solomon Asch'in 1955 yılında *Scientific American* dergisinde yayınlanan *Opinions an Social Pressure* (Fikirler ve Sosyal Baskı) isimli makalesi bireylerin, çoğunluğun uzlaştığı fikirler karşısında kendi yargılarından nasıl vazgeçtiği ya da kendi fikirleri konusunda nasıl sessiz kaldığı üzerine çarpıcı kanıtlar sunuyordu. Solomon Asch'in tasarladığı deneyde katılımcılara iki adet kart gösteriliyordu. Kartlardan biri üzerinde tek bir çubuk, diğerinde ise üç çubuk bulunuyordu ve katılımcılardan üzerinde tek çubuk bulunan karttaki çubuğun uzunluğunun, diğer karttaki çubuklardan hangisiyle eşit olduğunu söylemeleri isteniyordu. Aslında kendisi bunu bilmesede, grubun içerisindeki tek denek, önce herkesin cevabını dinleyen ve en son cevap veren kişiydi ve diğerleri bilinçli olarak yanlış cevap verdiği durumda denek kendi yargısıyla ilgili tereddüde düşerek diğerleriyle aynı görüş bildirme ve yanlış cevap verme eğilimi gösteriyordu. Çubukların boyutunun birbirinden oldukça farklı olduğu durumlarda bile çoğunluğun baskısı işlemeye devam ediyordu (Asch, 1955).

Çoğunluk fikirlerinin bireyler üzerindeki etkisi sosyal psikolojiden siyasete, sosyolojiden iletişim çalışmalarına kadar pek çok alanda kendine yer bulmuş olsa da temelde araştırmacıların ilgisini çeken şey aynıydı: İnsanların baskın fikirleri kabul etmesini sağlayan şey neydi? İnsanlar neden kendi fikirlerine güvenmek yerine çoğunluğa uymayı tercih ediyorlardı? Çeşitli çalışmalar bu süreçte işleyen dinamiklerle ilgili olarak; otoriteye itaat, izolasyon korkusu, sosyalleşme ve sosyal kontrol gibi kavramlar üzerinde durmuştur.

Elisabeth Noelle-Neumann'ın 1974 yılında "The Spiral of Silence: A Theory of Public Opinion" (*Suskunluk Sarmalı: Bir Kamuoyu Kuramı*) başlığıyla yayınlanan makalesi de, benzer sorulara cevap arayarak, iletişim çalışmalarında yankı uyandırmış ve bugün halen geçerliliğini koruyan önemli bir kuram haline gelmiştir. Noelle-Neumann'a göre baskın görüş, kendisine uygun olmayan fikirleri ifade edenleri izolasyon ile tehdit eder. Kamuoyunda genel kabul görmüş fikirlere sahip olanlar kendine daha güvenli ve kendini daha rahat ifade edebilir durumdayken; farklı fikirlere sahip bireyler, daha az kendinden emindir ve izole edilme korkusuyla kendini ifade etmekten çekinir. Böylece çoğunluk fikirleri kendine daha fazla alan bulurken, azınlık fikirleri daha az ifade edilir ve daha az ifade edildikçe de, dile getirilme şansları gittikçe azalır. İşte bu noktada da bir *suskunluk sarmalı* ortaya çıkar (Noelle-Neumann, 1974).

Noelle-Neumann'ın (1974) hipotezine göre; bireyler çevrelerini gözlemleyerek o esnada hangi fikirlerin kabul gördüğünü, hangi fikirlerin yükselişte ya da düşüşte olduğunu belirlemeye çalışır. Bireyin kendi sahip olduğu fikirler, o esnada kabul görüyor ya da gelecekte kabul görecektir şekilde güç kazanıyorsa ifade edilme ihtimalleri daha yüksektir. Bunun nedeni kişilerin yaşadığı izolasyon korkusudur. Ancak eğer ki bireyin fikri o esnada ana akım değilse, fakat gelecekte kabul göreceği öngörülüyorsa, o zaman söz konusu izole edilme korkusunun fazla bir etkisi olmaz.

Noelle-Neumann (1974), dönemin tartışmalı konularıyla ilgili yaptığı anket çalışmalarıyla hipotezlerini desteklerken, kitle medyasının bu noktada önemli bir araç olduğunu da belirtmiştir. Bireyler, kitle medyasının hangi haberleri ve konuları öne çıkardığına bakarak söz konusu takip işlemini gerçekleştirebilir.

Noelle-Neumann'ın 1977 yılında yayınlanan bir başka çalışması, bireylerin oy verme tercihleri ve yakın oldukları siyasi parti ile ilgili başka kişilerle tartışma isteklerinin, söz konusu siyasi akımın yükselişte olup olmadığına bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Bireyler kendi görüşleri yükselişteyken, kamusal alanda rahatlıkla tartışabileceklerini belirtirken; kendi görüşleri düşüşte geçtiğinde, karşı tarafın kendisiyle aynı fikirde olup olmadığına göre karar verme eğilimine girmiştir.

Benzer şekilde Noelle-Neumann'ın verdiği bir başka örnek 1965 Almanya seçimleridir. Hristiyan Demokratların ve Sosyal Demokratların oyları eşit gibi görünürken, üstelik kimin kazanacağına yönelik beklentiler de aşağı yukarı birbirine yakınken; seçimlere iki ay kala Hristiyan Demokratların kazanacağına yönelik beklenti artar ve seçim söz konusu partinin zaferiyle sonuçlanır. Burada gerçekleşen Noelle-Neumann'a göre, kazanması beklenen tarafı destekleyenlerin daha güvenli olması, fikirlerini daha rahat ifade etmesi ve dolayısıyla Hristiyan Demokratların daha fazla görünürlük kazanmasıdır. Eş zamanlı olarak, Sosyal Demokratları destekleyenler sessizleşmiş, kendilerini daha az ifade etmiş ve giderek daha az görünür olarak oy kaybetmiştir (Noelle-Neumann, 1991: 258).

Noelle-Neumann ve Petersen (2004: 349) ayrıca, insanların yalnızca izolasyondan korkmadığından aynı zamanda kendilerinin de benimsemedikleri fikirler karşısında karşı tarafı izole eden ve onaylamayan tepkiler verdiğinden bahseder. Öte yandan suskunluk sarmalının yalnızca tartışmalı konularda ve ahlaki yönü olan meselelerde "başka bir deyişle ideolojinin, ajitasyonun ve duyguların devreye girdiği" durumlarda ortaya çıktığını vurgular.

Kuramın bir başka yönü, suskunluk sarmalının herkes için işlemediğini; *sabit fikirli* olarak nitelenen bireylerin her ne olursa olsun fikirlerini söylemekte ısrarcı olduğunu belirtir. Bu kişiler fikirlerinde kararlıdır ve çevredeki baskın görüşlerden etkilenmez (Matthes vd. 2010: 775). Bu görüş, İsviçre'de dönemin gündem konularıyla ilgili yapılan ve bireylerin fikirlerinde ne kadar kararlı olduklarının da ölçüldüğü bir çalışma ile de desteklenmiştir (Matthes vd. 2010).

Bu çalışmanın temel sorusu, izolasyon korkusunun ve suskunluk sarmalının, genel olarak fikirlerin özgür ifadesi için yeni bir alan olarak sunulan sosyal medyada işleyip işlemediği ile ilgilidir. Bu amaçla araştırmanın verilerine geçmeden önce yeni iletişim teknolojilerinin, fikirlerin ifade edilmesi açısından nasıl olanaklar sunduğuna; daha sonra da suskunluk sarmalı ve sosyal medya üzerine yapılmış çalışmalardan oluşan literatüre bakılacaktır.

Yeni Medya ve Fikirlerin İfadesi

İnternet yaygınlaşmaya başladığında sunduğu olanaklar açısından büyük bir özgürlük vaadi olarak görülmüştü. Özellikle birtakım sosyal hareketlerin daha geniş kitlelere ulaşması için sosyal medyanın oldukça umut verici bir platform olduğu düşünülmüştü (Uldam, 2016: 201-202). Artık vatandaşlar kitle medyasının içerikleri karşısında pasif kalmayacak ve siyasi propagandanın empoze etiklerine bağımlı olmayacaktı. Bireylerin kendi fikirlerini ve farklı bakış açılarını ifade etmek, yayınlamak ve böylelikle de geniş kitlelere duyurmak için yeni bir alanı vardı (Loader ve Mercea, 2011: 759).

Yeni iletişim teknolojilerinin yarattığı söz konusu alan, geleneksel medyanın egemenliğini sarsma potansiyeline sahipti ve demokratikleşmeye katkı sağlamak için yeterli özellikleri bünyesinde barındırıyordu. Sosyal medya, profesyonel olma zorunluluğu bulunmadan ve kitle medyasının merkezileşmiş yapısından bağımsız bir şekilde bireylerin erişimine sunuluyor ve bilgi akışı üzerindeki tekeli kırıyordu (Loader ve Mercea, 2011: 759).

İnternet aynı zamanda radikal ve alternatif medyanın ya da fikirlerin de kendine yer bulabileceği bir alan olarak göze çarpmaktaydı. Geleneksel kitle medyası tarafından dışlanmış görüşler, kendilerini ifade etmek ve destekçileriyle iletişim sağlamak için yeni medyayı kullanıyor ve böylelikle seslerini duyurabiliyordu (Downey ve Fenton, 2003: 196-198).

Kellner'e (1997) göre de bilgi üzerindeki tekeli ve denetimi kırmak ve demokratik katılımı sağlamak için söz konusu yeni iletişim teknolojileri oldukça önemlidir. Kellner yayıncılıktaki tek yönlü akışın aksine, yeni medyanın vatandaşların fikirlerini ifade etmesine olanak sağladığından ve çok yönlü akışa izin verdiğinden bahsetmişti. Ancak potansiyel olarak demokratikleştirme kapasitesine sahip yeni teknolojilerin, tam tersi yönde kullanılabilceğini de sözlerine eklemişti.

Zaman geçtikçe, İnternet'in ve sosyal medyanın özgürleştirici ve sosyal hareketleri geniş kitlelere ulaştırma gücünün yanı sıra; hükümetlerin, şirketlerin ve diğer çeşitli kuruluşların söz konusu hareketlerin gelişimini izleyebilmesi için de büyük bir fırsat olduğu dile getirilmeye başlandı (Uldam, 2016: 201-202). Sosyal medyanın gücüne şüpheli yaklaşanlar, sosyal medyanın farklı fikirlerin ifade edilmesiyle demokrasiye katkı sağladığı kadar aykırı seslerin bastırılması için de kullanıldığına dikkat çekti (Shirky, 2011: 38).

Bireylerin sosyal medyaya dâhil olması ve orada fikirlerini ifade etmesi üzerine yapılan tartışmaların en başta gelenlerinden biri gözetlenme olgusu üzerinedir. Söz konusu platformun bireylere özgürlük alanı tanıdığı kadar; hükümetler, ticari şirketler ya da çeşitli kurum ve kuruluşlar için vatandaşlar hakkında bilgi toplanabilecek, kayıt tutulabilecek ve vatandaşların tutum ve davranışlarının izlenmesine olanak sağlayacak yeni bir mecra olduğu da çok geçmeden kabul edildi. Örneğin *Facebook*'un hızlı yükselişi, bilgilerin tek bir yerde toplanmasıyla hem bireylerin görünürlüğünü hem de gözetlemeyi art-

tırdı. Bireylerin de gözetleme eylemini gerçekleştirebilmesi, ilk başta merkezi olmayan bir izleme sistemine işaret etse de bazı grupların gizlilik ayarlarını aşacak şekilde daha ayrıcalıklı bir gözetleme yapabiliyor olması, yine merkezileşmiş bir izleme sistemini çağırıştırıyordu. Bireylerin birbirini izlediği kadar, çeşitli kurumlar ve iş dünyası da belirli grupları kendi çıkarları için gözetlemeye başlamıştı. Sosyal medya aynı zamanda emniyet teşkilatı tarafından da profesyonel olarak kullanılıyordu. Böylece sivil polislerin çevrimiçi ortamda suç teşkil edebileceğini düşündükleri alanlara girebilmesi ve gizli bilgilere ulaşabilmesine olanak sağlanmıştı (Trottier, 2011: 4-7).

Sosyal medyada gözetleme, ticari olarak ve pazarlama amacıyla da gerçekleşmeye başladı. Yeni iletişim teknolojileri sayesinde şirketler, potansiyel müşterilerine ulaşabiliyor ve verimliliği yüksek bir reklam politikasına sahip olabiliyordu (Campbell ve Carlson, 2002: 587). Bir başka deyişle sosyal medyanın sunduğu özgürlük olanağı ve yeni bir kamusal alan vaadi, gözetlenme ve kayıt altına alınma ile sarsılmıştı. Hem ticari kurumlar hem de resmi kuruluşlar, bireyler kadar sosyal medyadan faydalanmaya başlamış ve gerek kamuoyunu gerekse de bireyleri izlemek için yeni bir yöntem bulmuştu.

Sonuç olarak, tüm bu tartışmalardan yola çıkarak, İnternet'in temelde dijital iz takibi ile mahremiyeti engellediği sonucuna varmak yanlış olmayacaktır. Çevrimiçi ortamda yapılan her eylemin bir iz bırakması ve bu izlerin takip edilebilmesi, yeni medyanın sunduğu özgürlük ortamını ciddi anlamda tehdit eden bir bilgi olarak ortaya çıkmaktadır; çünkü "iz, izleyene, izlenen aleyhinde bir güç kullanma potansiyeli demektir" (Atabek, 2006: 3).

Sosyal Medya ve Suskunluk Sarmalı

Tüm bu bilgilerin ışığında, sosyal medyanın suskunluk sarmalını kırma ve bireylere fikirlerin ifadesi için daha özgür bir alan sunma konusunda başarılı olup olmadığı oldukça tartışmalıdır. Hem kendi çevresi, hem de çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından izlendiğinin ve çevrimiçi ortamda gerçekleştirdiği her eylemin iz bıraktığının farkında olan bireyin izolasyon korkusu olmadan görüşlerini ifade edebileceği fikrine şüpheyle yaklaşmak yanlış olmayacaktır.

Liu ve Fahmy (2011) tarafından yapılmış bir araştırma, bireylerin çevrimiçi ortamda kendilerini daha az izole hissettiklerini ancak yine de aynı gerçek yaşamda olduğu gibi izolasyon korkusu ile çoğunluğun baskın fikirleri karşısında farklı görüşleri ifade etmekten kaçındıklarını ortaya koymuştur. Aynı çalışmanın bir başka bulgusu, sanal ortamda fikirleri ifade etme isteği ile yüz yüze ortamda fikirleri ifade etme isteği arasında da bir korelasyon olduğudur. Gearhart ve Zhang (2014) çalışmalarında suskunluk sarmalının sosyal medyada da geçerli olduğu sonucunu ortaya koyan verilere ulaşmıştır. Bu araştırmalara paralel olarak, İnternet üzerindeki tartışma forumları ile ilgili yapılan bir araştırmada da çevrimiçi ortamda izolasyon korkusunun işlediğini ve suskunluk sarmalının devrede olduğunu göstermiştir (Askay, 2014).

Güney Kore'deki gazetecilerin *Twitter* kullanımı üzerine yapılmış bir başka araştırma ise gazetecilerin kendi fikirleri ile *Twitter* kullanıcılarının fikirleri arasında büyük bir farklılık olduğunu gördükleri zaman tartışmalı konularda fikir beyan etmek konusunda daha çekinceli davrandıklarını gözlemlemiştir (Lee ve Kim, 2014). Benzer şekilde, *Twitter* üzerine yapılmış bir başka çalışmada, bireylerin fikirlerinin çoğunluğun fikirleriyle uyumlu olduğu zaman *Twitter*'da görüşlerini daha fazla dile getirdiğini ve bu anlamda suskunluk sarmalının çevrimiçi ortamda da işlediğini bulmuştur (Miyata vd. 2015).

Bu çalışma, Türkiye'deki sosyal medya kullanıcıları üzerinde gerçekleştirilmiş ve sosyal medyanın suskunluk sarmalını kırma konusunda ne kadar başarılı olduğu Türkiye özelinde incelenmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Türkiye'deki sosyal medya kullanıcıları için suskunluk sarmalının işleyip işlemediğini görmek amacıyla sosyal medya ve fikirlerin ifadesi ile ilgili 7 soru içeren bir anket hazırlanmıştır. Anket soruları Mayıs 2018'de hem sosyal medya üzerinden paylaşılmış hem de Antalya Akev Üniversitesi öğrencilerine uygulanmıştır. Öğrenciler anketi ders saatleri içerisinde cevaplamıştır. Sorular 5'li 'Likert Ölçeği'nde, 1 "Kesinlikle Katılmıyorum" ve 5 "Kesinlikle Katılıyorum" olacak şekilde sorulmuştur. Toplam katılımcı sayısı 169'dur. Anket soruları aşağıdaki gibidir:

1. Negatif tepki almaktan çekindiğim için toplum içerisinde ifade edemediğim fikirleri, sosyal medyada ancak gerçek ismimi gizleyerek ifade ederim.
2. Eğer bir düşüncemi toplum içerisinde söyleyemiyorsam, sosyal medyada da dile getirmeyi tercih etmem.
3. Negatif tepki çekmesinden korktuğum bir fikri, sosyal medyada ancak paylaşımlarımı takip edenlerin benimle aynı fikirde olduğunu bilirim ifade ederim.
4. Toplumda kabul görmeyen bir fikri sosyal medyada gerçek ismimi saklayarak dahi ifade etsem, kimlik bilgilerime ulaşılacağından çekinirim.
5. Sosyal medyanın gizlemek istediğim kimlik bilgilerinin saklı kalması açısından güvenli olduğunu düşünmüyorum.
6. Toplumda kabul görmeyen fikirleri sosyal medyada ifade ettiğim için ortaya çıkabilecek sonuçlardan (linç, hedef gösterilme, büyük negatif tepki, yasal yaptırımlar) çekiniyorum.
7. Toplumda kabul görmeyen bir fikri, sosyal medyada ancak paylaşımlarımı takip edenlerin büyük negatif tepki vermeyeceğini bilirim ifade ederim.

Bulgular

Anket sorularının güvenilirliği *Cronbach's Alpha* ile 0,746 olarak, yeterli seviyede ölçülmüştür. Anket katılımcılarının 102'si kadın, 56'sı erkektir. 11 kişi ise cinsiyet belirtmemiştir. Katılımcıların en yüksek puan verdiği sorunun "Sosyal medyanın gizlemek istediğim kimlik bilgilerinin saklı kalması açısından güvenli olduğunu düşünmüyorum." olduğu gözlemlenmiştir (M=4,15, SD=1,26). En yüksek puan verilen ikinci soru ise "Eğer bir düşüncemi toplum içerisinde söyleyemiyorsam, sosyal medyada da dile getirmeyi tercih etmem." olarak ölçülmüştür (M=3,53, SD=1,6). Aynı soruda, uygulanan 'bağımsız örneklem t testi' sonucu, kadınların ve erkeklerin ortalamaları arasında da anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Bu soruda kadın katılımcıların yanıtlarının ortalaması (M=3,77, SD=1,54), erkek katılımcılara (M=3,23, SD=1,58) oranlara daha yüksek olarak ortaya çıkmıştır. Tüm soruların ortalamasına, aynı şekilde 'bağımsız örneklem t testi' ile baktığımızda da kadın katılımcıların ortalaması (M=2,78, SD=0,90), erkek katılımcıların ortalamasından (M=2,57, SD=0,85) bir miktar yüksektir ancak söz konusu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Öte yandan, katılımcıların en düşük puan verdiği soru "Negatif tepki almaktan çekindiğim için toplum içerisinde ifade edemediğim fikirleri, sosyal medyada ancak gerçek ismimi gizleyerek ifade ederim." (M=1,53, SD=1,03) olarak gözlemlenmiştir. En düşük ortalamaya sahip ikinci soru ise "Negatif tepki çekmesinden korktuğum bir fikri, sosyal medyada ancak paylaşımlarımı takip edenlerin benimle aynı fikirde olduğunu bilirim ifade ederim." (M=2,03 SD=1,47) olarak ölçülmüştür.

Diğer soruların ortalamaları ise şu şekildedir:

- Toplumda kabul görmeyen bir fikri sosyal medyada gerçek ismimi saklayarak dahi ifade etsem, kimlik bilgilerime ulaşılabileceğinden çekinirim: M=2,70, SD=1,64
- Toplumda kabul görmeyen fikirleri sosyal medyada ifade ettiğim için ortaya çıkabilecek sonuçlardan (linç, hedef gösterilme, büyük negatif tepki, yasal yaptırımlar) çekiniyorum: M=2,74, SD=1,49
- Toplumda kabul görmeyen bir fikri, sosyal medyada ancak paylaşımlarımı takip edenlerin büyük negatif tepki vermeyeceğini bilirim ifade ederim: M=2,15, SD=1,36

Katılımcılar yaş gruplarına göre ayrıldığında ise, sorulara verdikleri yanıtların ortalaması ve standart sapması, aşağıdaki gibi şekillenmiştir:

1. grup (18-25 yaş): M=2,4 SD=0,8
2. grup (26-35 yaş): M=3,21 SD=0,82
3. grup (36-45 yaş): M=2,70 SD=0,92
4. grup (46-55 yaş): M=2,55 SD=0,66

5. grup (56-65 yaş): $M=2,54$ $SD=0,97$

6. grup (66 ve üzeri yaş): Bu yaş grubunda tek katılımcı olduğundan ortalama ve standart sapma ölçülemedi.

Ortalamalara baktığımızda en yüksek ortalamaya sahip grup 26-35 yaş aralığı olarak göze çarpmaktadır. En düşük ortalamaya ise 18-25 yaş grubu sahiptir. Uygulanan tek yönlü 'Anova Testi' sonucu, yaş grupları arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Hangi yaş grupları arasında anlamlı fark olduğunu bulmak üzere uygulanan *post-hoc testi* (Tukey) sonucunda ise 1.(18-25) ve 2.(26-35) yaş grupları arasında anlamlı fark olduğu gözlemlenmiştir ($p<0,05$). Diğer yaş grupları arasındaki farklar ise istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Katılımcıların sorulara verdiği yanıtların genel ortalaması ise $M=2,69$, $SD=0,89$ olarak ölçülmüştür.

Tartışma ve Sonuç

Elde edilen bulgular sonucu, katılımcıların en yüksek oranda katıldıklarını ifade ettiği soru "Sosyal medyanın gizlemek istediğim kimlik bilgilerinin saklı kalması açısından güvenli olduğunu düşünmüyorum." olarak ortaya çıkmıştır. Soru, 5'in "kesinlikle katılıyorum" anlamına geldiği 'Likert ölçeğinde', "4,15" gibi oldukça yüksek bir yanıt ortalamasına sahiptir. Buradan anlaşıldığı üzere katılımcılar sosyal medya platformlarına güvenmemekte ve gizli kalmasını istedikleri bilgilerinin ifşa olabileceğini düşünmektedir. Bu açıdan bakıldığında bireylerin sosyal medya kullanırken toplumda genel kabul görmeyen fikirlerini gündelik yaşama göre daha rahat ifade edeceklerini düşünmek çok doğru olmayacaktır. Sosyal medya ortamları güvenilmez ve bilgi sızdırmaya müsait olarak algılandığına göre vatandaşların kendilerini yeteri kadar özgür hissetmesi çok olası görünmemektedir.

Katılımcıların en yüksek oranda katıldıklarını ifade ettiği ikinci soru "3,53" ortalamaya sahip olan "Eğer bir düşüncemi toplum içerisinde söyleyemiyorsam, sosyal medyada da dile getirmeyi tercih etmem." ifadesidir. Söz konusu bulgu bize açıkça katılımcıların sosyal medyada fikirlerini ifade ederken büyük çoğunlukla gündelik hayattaki kısıtlamaları ya da çekinceleri yaşadıklarını söylemektedir. Bu soruyla ilgili ilginç bir başka bulgu, kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasındaki anlamlı farktır. Kadınların bu ifadeye erkeklerden daha çok katılım gerçekleştirdiği gözlemlenmiştir. Bu da demektir ki, kadınlar gündelik yaşamdaki kısıtlamaları sosyal medya ortamında daha fazla hissederken; erkekler, sosyal medya platformlarını kullanırken kadınlara kıyasla gerçek yaşamın kısıtlamalarından daha az etkilenmektedir. Yukarıda açıklandığı gibi sosyal medya ortamlarının güvenilir olarak görülmediği düşünülürse bireylerin sosyal medyada toplumda genel olarak kabul görmeyen fikirlerini ifade ederken kaygı hissetmesi doğal olarak kabul edilebilir. Djerf-Pierre ve Wängnerud (2016) tarafından yapılmış bir araştırmada, kadınların kişisel ve sosyal riskler

karşısında erkeklere kıyasla daha fazla kaygı duyduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Söz konusu kaygıların yüksekliği, kadınların sosyal medyada fikirlerini ifade ederken daha çekingen davranmasının nedeni olarak görülebilir. Benzer şekilde tüm sorular için kadınların ortalaması erkeklerinkinden biraz daha yüksektir ancak söz konusu fark, her ne kadar bu bilgilere paralel olsa da, istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Katılımcıların genel olarak en az katıldıklarını ifade ettiği soru “1,53” ortalama ile “Negatif tepki almaktan çekindiğim için toplum içerisinde ifade edemediğim fikirleri, sosyal medyada ancak gerçek ismimi gizleyerek ifade ederim.” olarak gözlemlenmiştir. Söz konusu bulgu, Türkiye’deki sosyal medya kullanıcılarının gerçek isimlerini gizleyerek toplumda genel kabul görmeyen fikirleri ifade etmek gibi bir tercihi olmadığını göstermektedir. Bunun bir sebebi, yukarıda bahsedildiği gibi, sosyal medya platformlarının saklı kalması istenen kişisel bilgilerin gizliliğini koruma konusunda güvenilir bulunmaması olarak düşünülebilir. Bu durumu ölçmek için sorulan “Toplumda kabul görmeyen bir fikri sosyal medyada gerçek ismimi saklayarak dahi ifade etsem, kimlik bilgilerime ulaşılabilirliğinden çekinirim.” sorusunun ortalaması 5’li Likert ölçeğinde, “2,70” olarak bulunmuştur. Söz konusu ortalama çok güçlü bir katılımı göstermemekle birlikte, orta değer bir miktar üzerindedir. Öte yandan bir diğer neden olarak, katılımcıların genel olarak gerçek hayatta ifade etmedikleri fikirleri sosyal medyada ifade etmeyi tercih etmiyor olmaları gösterilebilir. Kimlik bilgilerini gizlemek, söz konusu tercih üzerinde herhangi bir değişiklik yaratmamaktadır.

Katılımcıların en az katıldıkları ikinci soru ise “2,03” ortalama ile “Negatif tepki çekmesinden korktuğum bir fikri, sosyal medyada ancak paylaşımlarımı takip edenlerin benimle aynı fikirde olduğunu bilirim ifade ederim.” olarak ölçülmüştür. Burada katılımcılar, sosyal medyada genel kabul görmeyen fikirlerini ifade edip etmeme konusunda bir tercihte bulunurken, takipçilerinin görüşlerinden bağımsız davrandıklarını ifade etmektedir. Bu durumun olası bir sebebi, bireylerin paylaşımlarının sadece takipçileri tarafından görülebileceğine inanmıyor olması olabilir. Bir başka deyişle, yine sosyal medya ortamlarının güvenilir bulunmaması bir etken olarak görülebilir. Öte yandan paralel bir soru olan “Toplumda kabul görmeyen bir fikri, sosyal medyada ancak paylaşımlarımı takip edenlerin büyük negatif tepki vermeyeceğini bilirim ifade ederim.” sorusu “2,15” gibi düşük bir katılım ortalamasına sahiptir. Bu veri katılımcıların takipçilerinin görüşlerinden bağımsız davrandığı yorumunu destekler görünmektedir. Ancak “Toplumda kabul görmeyen fikirleri sosyal medyada ifade ettiğim için ortaya çıkabilecek sonuçlardan (linç, hedef gösterilme, büyük negatif tepki, yasal yaptırımlar) çekiniyorum” sorusuna baktığımızda ortalamanın “2,74”e yükseldiğini görürüz. Bu bulgu, katılımcıların kendi takipçilerinin tepkilerini bir kısıtlayıcı etken olarak düşünmediklerini; fakat daha geniş ölçekte tepkiler söz konusu olduğunda çekincelerinin arttığını göstermektedir.

Yaş gruplarının ortalamalarına baktığımızda ise, 26-35 yaş arası grup "3,21" ortalama ile gündelik yaşamdaki kısıtlamaları sosyal medya ortamında en çok hisseden ve en çekingен davranan yaş aralığı olarak göze çarpmaktadır. 18-25 yaş aralığındaki grup ise "2,4" ortalama ile söz konusu kısıtlamalardan en az etkilenen ve sosyal medyada en özgür davranan yaş aralığı olarak gözlemlenmiştir. Söz konusu iki yaş grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. 26-35 yaş aralığındaki grup doğum tarihi olarak 1983-1992 yılları aralığına rastlar. Bu dönem 1980 askeri darbesi sonrasındaki siyasi iklimi kapsar ve genellikle bu yıllarda doğanlar Türkiye'nin apolitik nesli olarak anılır. Büyük siyasi çatışmaları, ardından gelen darbeyi ve sıkıyönetimi görmüş ebeveynlerin, yaşadıkları korku ile çocuklarını siyasetten uzak tutma eğilimi gösterdiği; buna medyanın magazinleşmesi de eklenince apolitik bir neslin ortaya çıktığı tartışılmalıdır. Her ne kadar bu konunun tartışılması mevcut makalenin sınırlarını aşsa da söz konusu yaş grubunun sosyal medyada fikirlerini ifade ederken daha çekingен davranmasının bir nedeni olarak düşünülebilir. Ancak bu etkiyi ölçmek için daha detaylı araştırmalara ihtiyaç vardır. 18-25 yaş grubu ise 1993-2000 yılları aralığında doğan kuşağa işaret eder. Söz konusu kuşak hem katılımcılar arasındaki en genç yaş grubu hem de yeni iletişim teknolojileriyle en erken yaşta tanışan ve söz konusu teknolojilere en aşina nesil olarak dikkat çeker. Bu yaş aralığı bir anlamda Marc Prensky'nin (2001) *dijital yerliler* olarak tanımladığı kuşağın Türkiye'deki versiyonu olarak düşünülebilir. Bu kuşak yeni medyanın içine doğmuş ve yeni medyanın dilini en iyi kullanan nesildir. Bu nedenle söz konusu yaş grubunun sosyal medya kullanırken kendini oldukça rahat hissetmesi olağan görünmektedir. Ancak yine de söz konusu etkiyi ölçmek için daha detaylı araştırmalara ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak, araştırmamızın tüm bulgularını göz önüne aldığımızda, sosyal medya ortamlarının vaat ettiği özgürlüğü gerçekleştirmedi ve suskunluk sarmalını kırmada ilk başta öngörüldüğü kadar başarılı olmadığını söylemek yanlış olmaz. Bireyler, sosyal medyayı güvenilir bulmamakta ve gerçek yaşamdaki kısıtlamaları çevrimiçi ortamda da hissettiklerini ifade etmektedir. Sosyal medyanın aynı zamanda hem resmi kurumlar hem de ticari şirketler tarafından çeşitli amaçlarla vatandaşları izlemek için kullanılması, özgürlüğü kısıtlayan bir başka etmen olarak göze çarpmaktadır. Bireylerin gözlemlendiklerinin bilincindeyken kendilerini özgür hissetmeleri çok olası görünmemektedir. Bu anlamda araştırmamızın sonucu var olan literatürle uyumludur. Sosyal medya toplumda genel kabul görmeyen fikirlerin rahatça ifade edilebileceği yeni bir alan olma idealini kaybetmiş görünmektedir.

Kaynakça

- Asch, S. E. (1955). "Opinions and Social Pressure". *Scientific American*. 193(5). 31-35.
- Askay, D. A. (2014). "Silence in the Crowd: The Spiral of Silence Contributing to The Positive Bias of Opinions in an Online Review System". *New Media & Society*. 17(11). 1811-1829.

- Atabek, Ü. (2006). "İnternette Etik Sorunların Ekonomi Politik Bağlamı". *Küresel İletişim Dergisi*. 2. 1-9.
- Campbell, J. E. ve Carlson, M. (2002). "Panopticon.com: Online Surveillance and the Commodification of Privacy". *Journal of Broadcasting & Electronic Media*. 46(4). 586-606.
- Djerf-Pierre, M. ve Wängnerud, L. (2016). "Gender and Sociotropic Anxiety: Explaining Gender Differences in Anxiety to Social Risks and Threats". *International Journal of Public Opinion Resarch*. 28(2). 217-240.
- Downey, J. ve Fenton, N. (2003). "New Media, Counter Publicity and the Public Sphere". *New Media & Society*. 5(2). 185-202.
- Gearhart, S. ve Zhang, W. (2014). "Gay Bullying and Online Opinion Expression: Testing Spiral of Silence in the Social Media Environment". *Social Science Computer Review*. 32(1). 18-36.
- Kellner, D. (1997). "Intellectuals, the New Public Spheres, and Techno-Politics". *New Political Science*. 169-188.
- Lee, N. ve Kim, Y. (2014). "The Spiral of Silence and Journalists' Outspokennes on Twitter". *Asian Journal of Communication*. 24(3). 262-278.
- Liu, X. ve Fahmy, S. (2011). "Exploring the Spiral Of Silence in the Virtual World: Individuals' Willingness to Express Personal Opinions in Online versus Off-line Settings". *Journal of Media and Communication Studies*. 3(2). 45-57.
- Loader, B. D. ve Mercea, D. (2011). "Networking Democracy?". *Information, Communication & Society*. 14(6). 757-769.
- Matthes, J., Morrison, K. R., Schemer, C. (2010). "A Spiral of Silence for Some: Attitude Certainty and the Expression of Political Minority Opinions". *Communication Research*. 37(6). 774-800.
- Miyata, K., Yamamoto, H., Ogawa, Y. (2015). "What Affects the Spiral of Silence and the Hard Core on Twitter? An Analysis of the Nuclear Power Issue in Japan". *American Behavioral Scientist*. 59(9). 1129-1141.
- Noelle-Neumann, E. (1974). "The Spiral of Silence: A Theory of Public Opinion". *The Journal of Communication*. 24(2). 43-51.
- _____ (1977). "Turbulences in the Climate of Opinion: Methodological Applications of the Spiral of Silence Theory". *The Public Opinion Quarterly*. 41(2). 143-158.
- _____ (1991). "The Theory of Public Opinion: The Concept of the Spiral of Silence". *Annals of the International Communication Association*. 14(1). 256-287.
- Noelle-Neumann, E. ve Petersen T. (2004). "The Spiral of Silence and the Social Nature of Man". L. Lee Kaid (Ed.) *Handbook of Political Communication Research*. (339-356). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc. Publishers.

- Prensky, M. (2001). "Digital Natives, Digital Immigrants Part 1". *On the Horizon*. 9(5). 1-6.
- Shirky, C. (2011). "The Political Power of Social Media: Technology, the Public Sphere, and Political Change". *Foreign Affairs*. 90(1). 28-41.
- Trottier, D. (2011). "A Research Agenda for Social Media Surveillance". *Fast Capitalism*. 8(1). 1-13.
- Uldam, J. (2016). "Corporate Management of Visibility and the Fantasy of the Post-Political: Social Media and Surveillance". *New Media & Society*. 18(2). 201-219.

